

เทศน์เช้า วันที่ ๘ กรกฎาคม ๒๕๖๑

พระอาจารย์สงบ มนฺตฺสฺนฺโต

ณ วัดป่าสันติพุทธาราม (วัดป่าเขาแดงใหญ่) ต.หนองกวาง อ.โพธาราม จ.ราชบุรี

ตั้งใจฟังธรรมะ ตั้งใจฟังธรรมๆ ที่เราเกิดเป็นมนุษย์ เกิดมาพบพระพุทธศาสนา เรามีบุญกุศล เพราะเราได้เกิดในร่มโพธิ์ของพุทธะ ร่มโพธิ์ของพุทธะขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เห็นไหม เกิดเป็นมนุษย์ เกิดมาพบพระพุทธศาสนา เราเชื่อมั่นในธรรมะขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เราถึงได้พยายามฝึกฝนตัวเราเอง ดัดแปลงตัวเราเองนะ ดัดแปลงตัวเอง บังคับตัวเองให้ไปวัดไปวา บังคับตัวเองว่า ความเลวอย่าไปทำมัน สิ่งที่ไม่ถูกต้องอย่าไปทำมันๆ พยายามหักห้ามหัวใจของตน

เวลาหักห้ามหัวใจของตน คนที่หยาบ ถ้าไม่มีสิ่งใดเป็นเครื่องกั้น เขาก็มีศีล ๕ เราไม่ก้าวล่วงศีล ๕ คือไม่ก้าวล่วงทำความผิด ๕ ข้อนี้ ถ้าความผิด ๕ ข้อนี้เราไม่ต้องก้าวล่วง เราพยายามฝืนใจตัวเราเอง ฝืนใจตัวเราเองมันก็บีบบังคับ พอบีบบังคับขึ้นมา คนก็ดิ้นรน คนที่ดิ้นรนเหมือนเด็กๆ

เด็กๆ มันรู้เท่าไม่ถึงการณ์นะ มันไร้เดียงสา มันแสดงออกประสา มันเพราะไม่รู้ถูกรู้ผิด นี่ประสาเด็กๆ ใจก็เหมือนกัน ถ้ามันมีกิเลสตัดหาความทะยานอยากในหัวใจของมันนะ มันก็เหมือนเด็กๆ ไร้เดียงสานั่นแหละ มันก็ดิ้นรนของมัน แต่ถ้าคนมีพื้นฐาน สิ่งนั้นมันเป็นสิ่งที่ไม่ดีๆ

ไม่ดีอะไรมันถูกใจฉันนะ "ไอ้ที่ดียังไม่ถูกใจฉันสักอย่าง นี่ไง ถ้าใจมันหยาบ ใจมันกระด้าง มันก็ไม่เห็นคุณค่า ถ้าใจที่นุ่มนวล ใจที่มีคุณงามความดี ใจที่มีบุญกุศลนะ ใอันนั้นมันของหยาบๆ ฉันไม่ทำหรอก ฉันจะไปลักของเขา ฉันจะไปน้อโกงใคร ไม่มี ฉันไม่ทำหรอก มันอยู่ข้างนอกนูนนะ แต่ถ้าคนหยาบ คนกระด้างนะ มันอึดอัดขัดข้องไปหมดเลย เพราะมันอยากทำ แต่ถ้ามันเป็นธรรม ถ้าจิตใจของเราไม่มีหลักเกณฑ์ก็ต้องมีศีล มีศีลมีธรรม ถ้ามีศีลมีธรรม

ที่เราเกิดมาเป็นมนุษย์ เกิดมาพบพระพุทธศาสนา เรามาวัดมาวาก็เพื่อสร้างอานาจาตนา คูสิ คนที่จิตอาสาๆ จิตเขายิ่งใหญ่นะ เขาเห็นใครตกทุกข์ได้ยากเขาทนไม่ได้ เขาต้องไปช่วยเหลือ เจือจานเขา จิตใจของเราเห็นแก่ตัว ของกูๆ มันเห็นแก่ตัว นี่ไง เราก็ฝึกฝนมันๆ บังคับ

สิ่งที่เราแสวงหามาด้วยน้ำพักน้ำแรงของเราละ คุณิ เวลาพระเราเดินจงกรม นั่งสมาธิภาวนา มันจะเกิดขึ้นมาได้ก็น้ำพักน้ำแรงทั้งนั้นนะ มันไม่มีอะไรลอยมาจากฟ้าหรอก ของของเราเหมือนกัน เราอาบน้ำร้อนต่างน้ำหาแก้วแหวนเงินทองมาเป็นสมบัติของเราๆ ทำไมเราต้องเสียดลละละ คนอื่นทำไมเขาไม่เสียดลละ

ไอ้ที่เสียดลละๆ ก็ความตระหนี่ถี่เหนียว เรามาหาด้วยน้ำพักน้ำแรง แล้วเราเสียดลละไป เวลาคนที่สร้างบุญกุศล ตกน้ำไม่ไหล ตกไฟไม่ไหม้ คนที่สร้างบุญกุศล คนที่ทำคุณงามความดีของเขา มันรำลือนะ กลิ่นของศีลกลิ่นของธรรมหอมทวนลมไซ้ไหม คนคนนี้เป็นคนที่ดี เวลาตกทุกข์ได้ยาก เฮ้ย! ช่วยมันหน่อย ช่วยมันหน่อย มันดี มันดี ถ้าคนมันเลวนะ อย่าไปช่วยมัน อย่าไปช่วยมัน เหยียบย่ำมันเข้าไป

ถ้าทำคุณงามความดีๆ ตกน้ำไม่ไหล ตกไฟไม่ไหม้ เฮ้ย! คนนี้มันดี คนนี้มันดีนะ ช่วยเหลือมันหน่อย ช่วยเหลือมันหน่อย ใครๆ ก็ช่วยเหลือเอื้ออาทรกัน นี่พูดถึงคนอื่นช่วยเหลือกันนะ แต่ที่สำคัญคือหัวใจเราต้องช่วยเหลือตัวเองก่อนใจ

ถ้าหัวใจเราช่วยเหลือตัวเองก่อน เห็นมีอุปสรรคสิ่งใด เราเป็นคนรู้ก่อนไซ้ไหม เราเป็นคนสัมผัสก่อนไซ้ไหม ถ้าเรามีสติมีปัญญาขึ้นมา สิ่งสัมผัส สิ่งกระทบนั้นมันมาจากภายนอกมาจากภายนอกทั้งนั้นนะ คำว่า “มาจากภายนอก” คนเรานี้ไม่เท่ากัน นี๊ ๕ นี๊ไม่เท่ากัน คนที่เกิดเป็นมนุษย์ๆ เกิดมาเป็นพี่เป็นน้องกันจากพ่อแม่เดียวกันก็แล้วแต่ แต่มันมีเวรมีกรรมมาเหมือนกันไซ้ไหม

คนเราเวลาเกิดกับพ่อแม่ที่มั่งมีศรีสุข พ่อแม่ที่อุดมสมบูรณ์ ชีวิตเขาราบรื่นมาก เวลาเขาตกทุกข์ได้ยากขึ้นมา ไปเกิดพอดีที่มันขัดสน คนเกิดจากพ่อแม่เดียวกัน โอกาสก็แตกต่างกันนะ ความคิดของคนมันก็ไม่เหมือนกันไซ้ไหม พอไม่เหมือนกัน สิ่งที่ไม่เหมือนกัน

เวรกรรมก็เหมือนกัน เวรกรรมเวลามันให้ผลๆ เรามีสติสัมปชัญญะของเรา เวลา กุศลลา ฆมา อกุศลลา ฆมา เราทำของเราๆ แล้วเราทำของเราๆ ถ้ามันมีจิตใจที่มันคง จิตใจที่อาจหาญ จิตใจที่รื่นเริง ถ้าทำมาอย่างนี้มันก็ดี

แต่ถ้าจิตใจที่มันบีบคั้น สิ่งของมันจะรู้ รู้จักหัวใจเราก่อนใจ ถ้าช่วยเหลือต้องช่วยเหลือตัวเองในหัวใจเรานี้ ถ้าช่วยเหลือตัวเองในหัวใจนี้ ทุกคนมันมองไม่เห็นใจ ความผิดของเรามองไม่

เห็น เห็นแต่ความผิดของคนอื่นไง ไ้ฮุ้นก็ไมดี ไ้ฮุ้นไมดี ไ้ฮุ้นไมดี ไมดีทุกคนเลย เราคืออยู่คนเดียวเลย

คืออยู่คนเดียว ทำไมมันทุกข์ล่ะ คืออยู่คนเดียว ทำไมมันเผาเลนหัวใจล่ะ ถ้ามันคืออยู่คนเดียว มันเผาเลนหัวใจ นี่ไง ถ้ามีสติมีปัญญาขึ้นมาจะเข้ามาที่นี่แล้ว

ธรรมะขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า แก้วแหวนเงินทองใครก็อยากได้ ถ้ามันได้มา โดยความเป็นธรรม แต่สิ่งใดถ้ามันทุจริต เราก็ไม่เอา ทรัพย์สมบัติมันมิได้ องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าจะได้สถาปนาเป็นกษัตริย์อยู่แล้ว ท่านยังเห็นว่าสิ่งนั้นเป็นบ่วง เวลาคนเขาตาย เวลาเขาตราสังข์ บ่วงมือ เขาผูกตราสังข์ข้อมือข้อเท้าผูกหมดเลย นี่นะ ห่วงนี้ห่วงลูกมึงนะ ห่วงนี้ห่วงเมียมึงนะ ห่วงนี้ห่วงสมบัติมึงนะ นี่เขาสอนๆ ทั้งนั้นนะ มันเป็นคติธรรมนะ เวลาเขาตราสังข์ศพนั้นนะ

นี่ไง เวลาเวียนรอบเมรุ ๓ รอบ กามภพ รูปภพ อรูปภพ เอ็งต้องมาเวียนว้ายตายเกิดใน วัฏฏะอยู่อย่างนี้ เอ็งไม่หุดตาสว่างสักที แล้วหุดตาสว่างอย่างไรล่ะ นี่ไง ที่ว่าเราหามาด้วย น้ำพักน้ำแรงของเรา เรามาวัดมาวาก็สร้างบุญกุศลอย่างนี้ ถ้าสร้างบุญกุศล จิตมันเป็นจิตอาสา จิตสาธารณะขึ้นมา มันฟังเหตุฟังผลไง ถ้าฟังเหตุฟังผลขึ้นมา เหตุผลที่มันไม่ยอมฟัง

นี่ไง เราต้องช่วยเหลือตัวเองก่อนไง ถ้าเราช่วยเหลือตัวเอง เวลาตกทุกข์ได้ยาก ให้มันดีๆ ช่วยมันๆ แต่เราต้องช่วยตัวของเราเองก่อน ถ้าเราช่วยเหลือตัวเองก่อนนะ ปัญหาหมาศาสดเลย กลายเป็นจیبๆ ถ้าไม่ช่วยเหลือตัวเองนะ ปัญหาเล็กน้อยมันเป็นปัญหาบ้านแตกสาแหรกขาดนะ

แต่ถ้ามันมีสติปัญญาขึ้นมา ปัญหามันจะใหญ่โตแค่ไหน มันเป็นปัญหาจیبๆ เล็กน้อยมาก ถ้ามันสติปัญญาเป็นธรรมนะ เพราะอะไร เพราะใครๆ ก็เกิด คุณติ ครอบข้างรานะ ใครบ้างไม่มีผลกระทบ มีสุขมีทุกข์เป็นเรื่องประจำ ใครก็มีทั้งนั้นนะ แล้วเวลาคนอื่นมี ทำไมเขาไม่เดือดร้อนเหมือนเราล่ะ ทำไมคนอื่นเขาโดนผลกระทบขึ้นมาแล้วทำไมเขาอยู่ของเขาได้ล่ะ ทำไมเราโดนผลกระทบแล้วทำไมเราจะป็นจะตายเชียว เห็นไหม ถ้าเราช่วยเหลือตัวเอง เหตุการณ์ต่างๆ มันก็แก้ไขของมันไปได้

นี่พูดถึงผลของทานๆ ผลที่เราเสียสละขึ้นมาเนี่ย เราเสียสละของเราเพื่อประโยชน์กับเรา นะ แล้วเสียสละของเรา หามาขนาดไหน จะกองท่วมหัวขนาดไหนก็ฉันแก่อ้อมท้อง นอนก็นอน แค่นั้นนอนของตัวเท่านั้น ทรัพย์สมบัติที่หามา ถ้าคนที่ฉลาดมันจะเป็นประโยชน์กับคนอื่นบ้าง ถ้า มันไม่ฉลาดขึ้นมา มันเป็นโทษกับตัวเองเลย

สิ่งที่ในธรรมบท เวลาตายไปแล้วไปเกิดเป็นสุนัขเฝ้าสมบัติของตน องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าไปเลยนะ ที่ว่า เธอเป็นฆราวาสเธอก็ตระหนี่ ตายไปแล้วยังตระหนี่ มาเกิดเป็น สุนัขเฝ้าสมบัตินั่นนะ

ทั้งๆ ที่มันจะเป็นสมบัติของตน มันจะเป็นประโยชน์กับตน เพราะด้วยความตระหนี่ถี่เหนียว ด้วยความผูกพันกับมันไง เวลาตายไปแล้วก็มาเกิดมาเฝ้ามันไง แต่ถ้ามันเป็นจริงๆ เราเสียสละนะ ทรัพย์สมบัติจะเป็นประโยชน์กับเราไง ถ้าจิตใจมันประเสริฐ มันประเสริฐขึ้นมาอย่างนี้

ถ้ามันแสวงหามาเพื่อเรา เพื่อเราก็ต้องเพื่อเราในปัจจุบันเครื่องอาศัยด้วย เพื่อเราที่เพื่อหัวใจของเราด้วย หัวใจให้มันรู้สึกเสียสละ รู้จักประโยชน์กับมันด้วย ถ้ารู้จักประโยชน์กับมัน คนที่จิตใจดีงาม แล้วความคิดที่ยิ่งขึ้นไปกว่านี้มันอยู่ที่ไหนล่ะ คราวนี้ไม่ต้องอาศัยอะไรเลย คราวนี้ อาศัยสติ สติเกิดจากจิต ความคิดเกิดจากจิต ทุกอย่างเกิดจากจิต อาศัยตัวมันเองรักษาตัวมันเอง อาศัยความรู้สึกลึกซึ้งนี้รักษาตัวมันเอง หายใจเข้านึกพุท หายใจออกนึกโธ

เราหาอยู่หากินมา ทุกข์ยากมาเกือบเป็นเกือบตาย เวลาจะหาความสุข หาความสุขไม่เจอ เวลาเราหายใจเข้านึกพุท หายใจออกนึกโธ ถ้าจิตมันกลมกล่อมกับพุทโธนะ จิตมันเข้ากันได้เนะ มันจะมีความสุข ถ้าจิตมันเข้ากันไม่ได้ เห็นไหม เวลาเรากินพริก เคี้ยวพริกนี้เผ็ดมากนะ จิตใจที่มันไม่ต้องการนะ พุทโธมันแสดงนะ มันทุกข์มันยากมาก มันต้องบังคับให้พุทโธนะ แต่คนที่เขากินเผ็ด คนที่เขาเคยชินแล้ว ดัมย๋ากุ้งๆ มันรำลือไปทั่วโลก นี่ไง มันใส่พริก ใส่ข่าตะไคร้ไฉน นี่ก็เหมือนกัน ถ้ามันพุทโธๆ มันเข้ากับจิตได้เนะ นี่ไง ศีล สมาธิ ปัญญาที่มันเกิดขึ้นมันจะมีคุณค่ามากเลย

นี่ไง เวลาจริงๆ แล้วมันไม่ต้องอาศัยแก้วแหวนเงินทองอะไรทั้งสิ้นเลย มันอาศัยหายใจเข้า นึกพุท หายใจออกนึกโธจากตัวเราแท้ๆ หัวใจที่มีคุณค่านี้ จิตที่เวียนว่ายตายเกิดในวัฏฏะนี้ มัน

เวียนว่ายตายเกิดในวัฏฏะเพราะเวรเพราะกรรมไง กุสลา ชมฺมา อกุสลา ชมฺมา นี้ไง อภิธรรมที่
องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าไปเทศน์ ไปโปรดสอนแม่จนแม่เป็นพระโสดาบัน

กุสลา ชมฺมา อกุสลา ชมฺมา เราทำของเรามาๆ เวลามันทำมาแล้ว อกุสลา ชมฺมา มันไม่ดีไม่
งามมา มันทำมาๆ ถ้ามันมีสติปัญญาขึ้นมา มันมีสติมีปัญญามันใคร่ครวญของมันนะ มันเข้าใจได้
ถ้ามันเข้าใจได้อย่างนี้ปั๊บ เราจะไม่ทำความชั่วอีกแล้ว เราจะทำคุณงามความดีของเรา ใครจะตรา
หน้าว่าโง่ก็ช่างมันเถอะ ใครจะตราหน้าเลยว่าไอ้คนนี้เป็นคนไม่น่าคบ มันไม่กินเหล้าเมายา
เหมือนเรา มันไม่เสเพลเหมือนเรา คบไม่ได้ๆ

แต่เราเป็นลูกศิษย์ขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เรามีพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์
เป็นรัตนตรัย เป็นศาสดาของเรา เขาไม่คบ เราคบพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ เราคบองค์
สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ถ้าเราคบองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เขาไม่คบก็เรื่องของเขา
เราทำคุณงามความดีของเราๆ

มันเรื่องทางโลก คนโง่มากหรือคนฉลาดมาก คนมันโง่มาก แล้วคนโง่มันก็ดิฉินนินทา คน
โง่มันกระซอกตากไป แล้วเราก็จะไปโง่เหมือนเขาซะไหม เราไม่ต้องการโง่แบบเขา ถ้าไม่มีใคร
คบเลย เราก็มีพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ในหัวใจของเรา เราคบพระพุทธ พระธรรม
พระสงฆ์ แล้วถ้าจิตใจหายใจเข้านี่ก็พุท หายใจออกนี่ก็โพ จิตใจควรแก่การงานนะ

จิตใจที่ไม่ควรแก่การงานมันคืดึ้นรน ที่เรามาภาวนากันนี้ ที่เราทุกข์เรายากอยู่นี้เพราะกิเลส
ของเราทั้งนั้นนะ เวลาจิตไม่สงบเข้ามาก็เพราะกิเลสมันโต้แย้งใจ ไม่เห็นได้อะไรเลย เสียเวลา
เปล่า สู้อไปเที่ยวเล่นดีกว่า นู่น มันไปนู่น ทั้งๆ ที่ทำตัวเองไม่ได้

เอ็งจะไปเที่ยวเล่นที่ไหนถ้าหัวใจเอ็งไม่ไป เอ็งจะไปเสเพลที่ไหนถ้าใจเอ็งไม่ทำ เพราะเอ็ง
เสเพลในหัวใจทั้งนั้นมันถึงเป็นอย่างนั้น ถ้ามีสติมีปัญญา เขาจะไปเที่ยวเล่นก็เรื่องของเขา เรา
พยายามตั้งสติของเราๆ มันจะมีคุณค่า เห็นคุณค่าจริงๆ นะ

เวลาพูดเรื่องพระ พอพระคุยกับพระ เรื่องเป็นนามธรรม จับต้องไม่ได้ สู้อเราคุยกัน
วิทยาศาสตร์ดีกว่า

วิทยาศาสตร์ทางจิต นี่เป็นพุทธศาสตร์ ไลน์สไตน์ยังอยากนับถือพระพุทธศาสนาเลย แล้วเอ็งเก่งแค่ไหน ไลน์สไตน์ด้วยเหตุด้วยผล เพราะเขาใช้สติปัญญาของเขาวิเคราะห์ คั่นคว้าแยกแยะ เขาถึงเห็นความจริงของเขา แต่เขาก็ทำของเขาขึ้นมาไม่ได้

ไอ้ของเรา เราก็พยายามแยกแยะ คั่นคว้าขึ้นมา นี่เป็นอริยทรัพย์ ทรัพย์อันนี้นะ เวลาปัญญาเรามีการศึกษา มีปัญญาขึ้นมา เราไปเก็บไว้ที่ไหนล่ะ เขาว่าเก็บไว้ในสมอง แต่ความจริงเป็นสัญญา สังขาร ความปรุง ความแต่งในหัวใจของตน

นี่ก็เหมือนกัน ถ้าเราทำของเราได้ มันตายไปกับเรานะ ไม่ต้องเคาะโลง เอาไอ้มันไป เอาไอ้มันไปนะ นี่มันไปกับเราไง กุสลา ธมฺมา อกุสลา ธมฺมา ก็กัฏฐาของกุกุม่า กุกุม่าของกุกุไป

หลวงตาเวลาท่านนิพพาน ท่านสั่งไว้เลย ไม่ต้องสวดมนต์ ไม่ต้องทำอะไรให้ท่านทั้งสิ้น แต่ด้วยเป็นครูบาอาจารย์ของเรา เราก็ทำด้วยเติมน้ำพริกน้ำแรงของเรา ด้วยความเคารพบูชา แต่ท่านพูดเอง ไม่ต้องทำหรอก มันพอตั้งแต่วันที่ท่านหมดกิเลสแล้ว แล้วไม่มีอะไรมากไปกว่านั้น แล้วสิ่งนั้นมันไม่มีอะไรมีค่าเกินนั้น สิ่งที่มีค่าที่สุดคือในหัวใจของท่านที่เป็นคุณธรรมในใจอันนั้น แต่ของเราจีทุกซ์

แต่เราเกิดเป็นมนุษย์นะ เกิดมาพบพระพุทธศาสนานะ พระพุทธศาสนานี้มีคุณค่ามาก มองเข้าไปในสังคมสงฆ์ก็มีดีมีชั่ว เห็นเขาทำกันไม่ดี ไหนว่าศาสนาดี พระทำไมพฤติกรรมอย่างนั้นนะ...นั่นมันก็กิเลสของพระไง แล้วเวลาหลวงตา เวลาครูบาอาจารย์ท่านทำดีๆ ทำไมไม่มองสิ่งนั้นบ้างล่ะ

เวลาทำคุณงามความดี จิตใจเราวัดไม่ได้ เราเห็นพระอยู่สงบนิ่งๆ เราคิดว่าไม่มีสิ่งใดเลยเห็นพระพุทไฟๆ นึกว่าอันนั้นเขามีคุณธรรม ไม่ใช่ เรายังต่างหากไม่รู้ถึงความจริงเป็นแบบใด แต่เวลาประพฤติปฏิบัติขึ้นมา เวลามันสงบขึ้นมาในใจ อ้อ! เวลาเกิดภาวนามยปัญญาขึ้นมาอะ อ้อ! เวลาอ้อ! อย่างนี้นะ มันไม่ใช่เกิดจากสัญญา เกิดจากความจำ

ความจำคูลี ลิขสิทธิ์เขาฟ้องกันอยู่นั่นนะ ไอ้เนื่องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเนะ “อานนท์ ไม่มีกำมือในเรา” แบตลอด ธรรมะของเนื่องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าแบตลอด ให้พวกเธอพิสุจน์ ให้บริษัท ๔ คั่นคว้าหาหัจจะความจริงขึ้นมาในใจของตน แบตลอด ไม่มีลิขสิทธิ์พร้อมให้เราทำเลย แต่ทำไม่ได้ พอทำไม่ได้ขึ้นมา ถ้ามันซื่อสัตย์ก็เป็นเรื่องหนึ่งนะ ถ้าทำไม่ได้

โมฆบุรุษตายเพราะลาภ เห็นลาภสักการะ ก็เหมือนเรา เราเห็นแก้วแหวนเงินทองมีความสำคัญ เราไม่เห็นหัวใจของเราสำคัญ นี่พระบวชมาแล้วนะ เขาไม่เห็นคุณธรรมในหัวใจสำคัญ ไม่เห็นศีล สมาธิ ปัญญา ไม่เห็นความเพียรของตนเป็นความสำคัญ ถ้าความสำคัญขึ้นมาทางจงกรมที่นั่งสมาธิของเราสำคัญ เวลาไปอยู่ที่ไหนเขาค้นคว้าหาทางจงกรม หาที่นั่งสมาธิภาวนา มีหรือไม่ ถ้ามีอย่างนั้นมันสมควรที่จะพัก ถ้าไม่มีอย่างนั้น เราก้ไปที่อื่น ไปหาของเราเองหาที่ความสะดวกสบายของเรา คนถ้ามีสติปัญญาเขาค้นคว้าตรงนั้น เขาหาสัจจะความจริงอย่างนั้น

ธรรมทั้งหลายมาแต่เหตุ ถ้าการกระทำของเราไม่มีผลขึ้นมา ไม่มี ประเดี้ยวใครไม่ได้ทานข้าว คนนั้นจะหิวข้าว หิวท้องกลับบ้าน ประเดี้ยวใครได้ทานข้าวอิ่มหน้าสำราญ กลับบ้านด้วยความสุข

นี่ก็เหมือนกัน เวลาประพฤติปฏิบัติขึ้นมา ถ้ามันทำแล้ว ธรรมทั้งหลายมาแต่เหตุ มันมีเหตุมีผลขึ้นมา ในหัวใจมันเต็มอิมไปด้วยธรรม มันมีความสุขความสงบ

ถ้าหัวใจของมันหิวโหย หัวใจของมันไม่มีสิ่งใดเจือจางในใจของตนเลย ศีล สมาธิ ปัญญา ไม่มีสักตัว ใอนั้นมีแต่ชื่อ อาหารตั้งไว้บนโต๊ะนั้นอย่าตักนะ ใอนี้ก็เหมือนกัน ศีล สมาธิ ปัญญา อยู่ในพระไตรปิฎก นี่เป็นขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ตัวจริงไม่มีขึ้นมาสักตัว ถ้าไม่มีสักตัว ทำขึ้นมาแล้วหัวใจอิมเต็ม มีแต่ความสุข สุขอื่นใดเท่ากับจิตสงบไม่มี เอวัง